

*Јелена Ђ. Лопчић Јанчић**

РАТНИ ЗЛОЧИНИ ПРОТИВ ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА ИЗВРШЕНИ ЗА ВРЕМЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА У БЕОГРАДУ 1941-1944.

Сажетак

У чланку се обрађује међународно правни аспект ратних злочина који су извршени у Београду за време немачке окупације 1941-1944. године. Немачка војска, Гестапо као и квислиншка Специјална полиција су за време наведене окупације извршили масовне ратне злочине над цивилним становништвом Београда. Ратни злочини су почели бомбардовањем Београда 6. априла 1941. године, када је погинуло око 5.000 цивила, порушено 50% целокупног стамбеног фонда и уништена највећи део инфраструктуре. Немачки окупатор одмах почиње са прогоном, хапшењем и убијањем Јевреја и Рома, и доношењем расистичких закона. Немачки окупатор формира концентрациони логор на Сајмишту и на Бањици, где су били затворени Јевреји, Роми, антифашисти, левичари, комунисти и сви који нису одобравали немачку окупацију. Сва наведена лица нису могла да буду хапшена, затварана у логор и убијана, јер за то нису постојали било какви међународно правни основи. У Јајинцима се врше масовна стрељања чији број никада неће бити утврђен, али реалне процене су преко 120.000 убијених. Немачка окупа-

* Редовни професор, Факултет за пословно-индустријски менаџмент и право, Универзитет Унион- Никола Тесла, Београд.

ција Београда од 1941. до 1944. године је најтежи период у хиљадогодишњој историји Београда. Сви ратни злочини који су извршени од стране немачког окупатора као и од стране колабрациониста били су противни постојећем међународном праву, Хашким конвенцијама из 1907. године и Женевским конвенцијама из 1929. године које је Немачка била потписник.

Кључне речи: Београд, окупација, ратни злочини, бомбардовање, концентрациони логори, специјална полиција.

УВОД

Други светски рат је почео, као што је опште познато, 1. септембра 1939. године када је нацистичка Немачка напала Пољску. Врло брзо скоро читава Европа је била окупирана од нацистичке Немачке сем Енглеске, која је одолевала немачким нападима. Краљевина Југославија је покушавала одуговлачењем путем преговора са Немачком и потписивањем Тројног пакта 25. марта 1941. године да избегне агресију и окупацију. Међутим, војним пучем од 27. марта 1941. године била је запечаћена судбина Краљевине Југославије, јер је већ 6. априла 1941. године Немачка напала Југославију која је капитулирала 17. априла 1941. године.³¹

Први ратни злочин који је извршила нацистичка Немачка према тадашњој Краљевини Југославији била је агресија на Краљевину Југославију 6. априла 1941. године, која ничим није била изазвана нити је Југославија било којој држави претила или је напала. Наведена немачка агресија на Југославију је извршена и без било какве објаве рата, што је било предвиђено међународним конвенцијама као и међународним обичајним ратним правом.³²

31 Никола Миловановић: *Војни пуч и 27. март 1941*, Београд, 1981; Бранко Петрановић, Никола Жутић: „27. март 1941“ *Тематска збирка докумената*, Београд, 1990.

32 Борис Кривокапић: *Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа*, Београд, 2010, стр. 30-31; Миодраг Сукијасовић: *Појам агресије у међународном праву*, Београд, 1967, стр. 201-225; Никола М. Мишљеновић: *Дефиниција агресије - магистарска теза*, Београд, 1999, стр. 19-28.

БОМБАРДОВАЊЕ БЕОГРАДА

Агресију на Краљевину Југославију нацистичка Немачка је почела 6. априла 1941. године бомбардовањем Београда, иако је Београд био проглашен за отворени град који није бранила војска. Приликом овог бомбардовања Београда погинуло је неколико хиљада цивилног становништва, а преко десетак хиљада је било рањено. Тачан број погинулих и рањених цивила у Београду никада није утврђен. Наше процене су да је број од 2.500 до 5.000. погинулих. Војни аташе немачке амбасаде у Београду Рудолф Тусен наводи у свом извештају да број погинулих према подацима градске управе износи 4.000.¹

Уништен је велики број јавних зграда, на стотине инфраструктурних објеката, саобраћајница, аеродром Београд, неколико музеја, радио станица Београд, главна пошта, Белгијско посланство, Немачко посланство, водоводне инсталације, електричне централе, железничке станице, зграде разних министарстава, градска поликлиника, више болница, амбуланте, апотеке, фабрике, предузећа, више здравствених установа, више универзитетских зграда, више основних и средњих школа, културне установе, Народна библиотека, Народно позориште, споменика културе, приватних кућа и станова. Према попису који је на захтев окупационих немачких власти извршен у току месеца маја 1941. године укупан број порушених и оштећених зграда износио је 9.365, што је тада износило скоро 50% целокупног стамбеног фонда Београда.²

Бомбардовање немачка авијације је почело у недељу 6. априла 1941. године рано ујутро око шест часова и нико од становника није био опоменут путем сирена да се склањају у склоништа или подруме, тако да је велики број становника страдао у самим зградама немајући могућност да се склопе макар у подруме. Иначе ово безобзирно бомбардовање без икаквог избора циљева и цивилних објеката трајало је у више махова читав дан.

1 Анђелија Драгојловић: “Обим разарања града, људске и материјалне жртве априлског бомбардовања 1941.“, *Бомбардовање Београда у Другом светском рату*, Београд, 1975, стр. 20-22.

2 *Ибидем*: стр. 23-28.

Бомбардовање Београда од стране нацистичке Немачке је са међународноправног аспекта био ратни злочин против цивилног становништва.¹

Наведено бомбардовање Београда од стране авијације нацистичке Немачке није било једино бомбардовање града Београда за време немачке окупације 1941-1944. године. У пролеће 1944. године савезничка англо-америчка команда је одлучила да се систематски изврши бомбардовање Београда, као важне раскрснице саобраћајних путева и као врло важно стратегијско место Немаца, јер Немци су користили друмове, железничке пруге, као и реке Дунав и Саву где су пловили немачки и мађарски ратни бродови. Савезници су планирали да бомбардују војне циљеве у Београду, касарне, мостове, железничку станицу, војна складишта, аеродром, касарне, складишта бензина и нафте. Овакав план савезници нису спровели, него су 16. и 17. априла 1944. године Београд бомбардовали са око 600 великих четворомоторних бомбардера са велике висине без икакве контроле и то тзв. «тепих» бомбама по цивилним циљевима. Последица овог дводневног бомбардовања је био велики број погинулих и рањених цивила као и велики број уништених зграда, станова и многих јавних објеката. Према немачким подацима, број погинулих цивила у Београду био је 1.160, као и 343 немачка војника и 96 италијанских војника.² Број рањених није био наведен, али је сасвим извесно да их је било неколико хиљада. Логор на Сајмишту је био бомбардован 17. априла 1944. године, којом приликом је погинуло 60, а рањено 150 логораша. После овог бомбардовања логор на Сајмишту је затворен, а логораша су пресељени и новоосновани логор на Звездари у Београду.³

- 1 Смиља Аврамов: *Међународно јавно право, Критичка научна мисао о међународном јавном праву и међународним односима*, Београд, 2011, стр. 663-665; Fritz Kalshoven: *Beligerent Represals*, Leyden, 1971, стр. 163. Јелена Ђ. Лопичић: *Ратни злочин против цивилног становништва из члана 142. КЗ СРЈ*, Београд, 1999, стр. 28-29.
- 2 Јован Марјановић: *Београд на основу сакупљеног и обрађеног материјала*, Београд, 1964, стр. 300-303; Ђорђе Станковић: „«Ревизионисти» и савезничко бомбардовање Београда 1944. године“, *Војно-историјски гласник*, бр. 1-2, Београд, 2006, стр. 138.
- 3 Јован Марјановић: „Англо-америчко бомбардовање“, *Бомбардовање Београда у Другом светском рату*, Београд, 1975, стр. 47-48.

Савезничко бомбардовање Београда настављено 21. и 24. априла 1944. године, 6. јуна 1944. године, почетком јула 1944. године и последње 3. септембра 1944. године. Сва наведена бомбардовања су имала за последицу велики број погинулих и рањених цивила, чији број никада није утврђен, као и велика оштећења јавних објеката, станова и кућа.⁴

Савезници су 1944. године поред Београда бомбардовали Ниш⁵, Лесковац,⁶ Крагујевац, Краљево, Туприју, Смедерево, Земун, Поповац код Параћина, Подгорицу и Никшић.⁷

Објективно посматрајући, није постојао ни један војно стратегијски разлог да се Београд бомбардује, јер, у самом граду нису постојали немачки војни објекти. Сви већи војни објекти налазили су се изван Београда. Бомбардовањем су практично уништавани цивилни објекти, убијани и рањавани цивили који нису имали никакве везе са немачким окупатором, напротив они су били њихове жртве. Врхунац ових ратних злочина представља бомбардовање концентрационог логора Сајмише, где су били жртве логораши а не Немци.

Наведена савезничка бомбардовања Београда од 16. априла до 3. септембра 1944. године са међународноправног аспекта представљају ратне злочине против цивилног становништва. Јер, таква бомбардовања цивилних циљева нису дозвољена по међународним конвенцијама и међународном обичајном ратном праву. Несхватљиво је да нико од наредбодаваца као и од непосредних извршилаца ових бомбардовања који су извршили ратне злочине није никада одговарао. Иначе у нашој историографији постоје различита мишљења ко је одговоран, односно ко је наредбодавац за савезничко бомбардовање Београда и других градова у Србији 1944. године.⁸

4 Ибидем, стр. 48-49.

5 Драгољуб Ж. Мирчетић: *Ваздушна бомбардовања Ниша у Другом светском рату 1941-1944*, Ниш, 1996.

6 Хранислав Ракић, Живан Стојковић: *Бомбардовање Лесковца*, Лесковац, 1994; Момчило Павловић, Верољуб Ракић: *Савезничко бомбардовање Лесковца 6. септембра 1944*, Студија и документи, Лесковац, 1995.

7 Бранислав Ковачевић: *Савезничко бомбардовање Црне Горе 1943-1944*, грађа, Подгорица, 2003.

8 Ђорђе Станковић: „«Ревизионисти» и савезничко бомбардовање Београда 1944. године,“, *Војно-историјски гласник*, бр. 1-2, Београд, 2006 стр. 131-146;

Нема сумње да извршиоци ових масовних ратних злочина су англо-америчка авијација, јер без обзира на наређења њихове врховне ваздухопловне команде они су несумњиво имали поуздане податке и непосредни увид да су у питању градови са цивилним становништвом и да то нису војни објекти и војни циљеви. Уосталом, англо-америчка авијација је у Другом светском рату вршила масовна бомбардовања немачких градова (Хамбург, Дрезден, Лајпциг, Нирнберг и читав низ градова у Рурској области) које су у потпуности разорили уз огромне цивилне жртве. Оправдање за ова бомбардовања су наводили да је то реторзија за бомбардовање Лондона, Ковентрија и других енглеских градова и лука. Врхунац бомбардовања градова за време Другог светског рата извршили су Американци 1945. године када су бацили атомске бомбе на градове Хирошиму и Нагасаки у Јапану који су у потпуности уништени, а број цивилних жртава никада није тачно утврђен, али поуздано износи неколико стотина хиљада погинулих, као и још толико рањених и који су од последица радијације деценијама касније умирали. Такође и за сва ова бомбардовања нико никада није одговарао.

Када смо код бомбардовања Београда прилика је да се подсетимо и на агресију деветнаест држава НАТО-а на Савезну Републику Југославију која је почела 24. марта 1999. године и трајала све до 10. јуна 1999. године. Београд је тада свакодневно и дању и ноћу бомбардован, којом приликом нанета велика материјална штета на великом броју инфраструктурних објеката, и да је у Београду погинуло неколико стотина цивила и неколико хиљада је било рањено.⁹

И ово бомбардовање је класичан ратни злочин извршен против цивилног становништва, као и агресија која је извршена без сагласности Савета безбедности Уједињених нација. Иако су биле поднете кривичне пријаве Савезне Републике Југославије као и разних међународних организација Тужилаштву Међународног кривичног трибунала у Хагу, Тужилаштво је све пријаве одбацило сматрајући да нема кривичних дела.

Милосав Самарцић: *Крвави Васкрс 1944.: Савезничка бомбардовања српских градова*, Београд, 2011, стр. 23-71.

9 NATO Crimes in Yugoslavia Documentary Evidence 25. March-24. April 1999, Belgrade, May 1999.

Још на почетку агресије у априлу 1941. године нацистичка Немачка је врло јасно и отворено показала да се неће придржавати међународног ратног права из Хашких међународних конвенција из 1907. године и Женевских међународних конвенција из 1929. године, а које је Немачка потписала и усвојила. Наводимо само два случаја тог кршења наведених међународних конвенција. Немачка војска СС Дивизија «Дас Рајх» и пук «Дојчланд» је 10-12. априла 1941. године у Алибунару стрељала 30 заробљених југословенских војника и официра, и немилосрдно убијала цивилно становништво. Затим, у Панчеву војници пука «Грос Дојчланд» су без икаквог разлога убили 6 југословенских ратних заробљеника и више њих теже или лакше ранили.¹⁰

Сасвим је извесно и очигледно да се још на самом почетку агресије на Југославију манифестовао и испољио злочиначки дух нацистичке немачке војске која је масовно кршила међународно ратно право и масовно вршила ратне злочине. Тада у априлском рату нису постојали партизани и непризнавање зараћене стране од стране Немачке, него је југословенска регуларна војска бранила своју независност и мирно цивилно становништво које никог није нападало. Овакав злочиначки дух нацистичке немачке војске који је имао геноцидни карактер према српском народу испољен је од првих дана окупације Београда априла и маја 1941. године па све до последњих дана месеца октобра 1944. године.

После капитулације Краљевине Југославије настаје окупација Београда и читаве државе од стране немачке војске. Београд је био под немачком окупацијом све до 20. октобра 1944. године када је био ослобођен заједничком борбом Народноослободилачке војске Југославије и војних јединица Совјетске Црвене армије. Наведени временски период немачке окупације града Београда био је несумњиво најтежи у својој хиљадугодишњој историји.

Као што смо навели, Београд је после априлског бомбардовања био тешко разрушен, без електричне енергије, воде, градског саобраћаја као и насталом оскудицом хране и животних намирница. Окупатор је већ 14. априла 1941.

10 Јелена Ђ. Лопичић-Јанчић: *Ратни злочини против ратних заробљеника: судска пракса*, Београд, 2005, стр. 23-25.

године објавио први плакат са прогласом којим је уведен полицијски час од 21 час увече до 5 часова ујутро. Забрањено је свако састајање, одржавање зборована, демонстрација, штрајкова, издавање и лепљење плаката, слушање немачких радио станица и друго. Окупатор је одредио и курс од 20 динара за једну немачку марку.¹¹ Постојећи дневни листови ПОЛИТИКА, ПРАВДА и ВРЕМЕ престали су да излазе. Лист НОВО ВРЕМЕ почео је да излази 16. маја 1941. године који је био гласило квинслиншке владе. Окупатор је заузео и Радио Београд који је радио на средњим и кратким таласима, и преко ове радио станице емитовао свој окупаторски програм.¹² У Београду за сво време окупације владала је несташица хране, огрева, одеће, обуће, лекова и свих других неопходних потребштина за нормалан живот. Цветала је црна берза и шверц свих могућих ствари и артикала почев од хране па до цигарета.¹³

У Београд као и у остале делове Србије одмах после капитулације Краљевине Југославије у априлу 1941. године долази велики број избеглица Срба из Хрватске, Босне и Херцеговине, Војводине, Македоније и са Косова и Метохије, бежећи од усташа, Мађара и Албанаца.¹⁴ Поред наведених Срба избеглица, немачки окупатор је из Словеније протерао у Србију десет хиљада избеглица. Србија и Београд је и поред веома тешког економског стања и велике глади прихватила све избеглице из Словеније и свих других делова Југославије.

Одмах после потписивања акта о капитулацији немачки окупатор је предузео мере да се у окупираној Србији успостави што пре једна квинслиншка управа по искуству које су већ имали у покореним и окупираним државама у Европи. Тако је 30. априла 1941. године формирана тзв. «Влада комесара» на чијем је челу био Милан Аћимовић, бивши министар унутрашњих послова у влади Милана Стоја-

11 Јован Марјановић: *Београд на основу сакупљеног и обрађеног материјала*, Београд, 1964, стр. 141.

12 Ибидем, стр.72.

13 Ибидем, стр. 207-210.

14 Милош Хамовић: *Избеглиштво у Босни и Херцеговини 1941-1945*, Београд, 1999.

диновића. Пре образовања ове «Владе комесара» окупатор је поставио за градоначелника Београда Драгомира-Драгог Јовановића полицијског функционера, а за председника општине Земун Немца Др Ханса Мозера.¹⁵

Пошто се у јулу и августу у Србији раширио партизански устанак немачки окупатор је 29. августа 1941. године заменио владу Милана Аћимовића са владом Милана Недића, бившег армијског генерала, са циљем да се Србија умири и устаници поразе. У том циљу квинслишка влада је тада имала 5.000 жандара, помоћне оружане снаге од 1.000 војника, Љотићев Добровољачки корпус, као и специјалну полицију.

РАТНИ ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА У ОКУПИРАНОМ БЕОГРАДУ

Као што смо навели, у окупираном Београду су већ у јулу 1941. године почеле бројне саботаже и диверзије, немачки окупатор је већ 17. августа 1941. године у центру Београда на Теразијама обесио пет родољуба (Ратко Јовић из села Дрлупе, Велимир Јовановић из села Парцана, Милош Покрајац студент из Београда, Јован Јанковић и Светислав Милин из Београда) и оставио их да висе на електричним стубовима као опомену свим другим Београђанима који се буду супроставили немачком окупатору.¹⁶

Почетком августа 1941. године немачки окупатор у сарадњи са комесарском владом Милана Аћимовића написали су Апел српском народу, у коме врло оштро осуђују устанике и захтевају да овај Апел потпишу сви значајнији српски интелектуалци, универзитетски професори, академици, књижевници, уметници. Вршен је велики притисак, претње и уцене па је један број најистакнутијих српских интелектуалаца потписао тај Апел. Међутим, и поред великих претњи један број српских интелектуалаца је одбио да потпише тај Апел. То су били поред осталих: Милош Ђурић, Исидора Секулић, Иво Андрић, Миливоје Костић и Сретен Стојановић.¹⁷

15 *Историја Београда*, одговорни уредници Никола Тасић, Миодраг Драганић, главни уредник Здравко Антонић, Београд, 1995, стр. 414.

16 Ибидем, стр. 425.

17 Ибидем, стр. 425.

Почетком новембра 1941. године Гестапо и квинслишка полиција су ухапсили преко 400 људи и то представнике српске интелигенције и сви су затворени у концентрационом логору на Бањици. То су били познати јавни радници, научници, професори универзитета, академици, књижевници, лекари, адвокати, бивши министри, уметници, генерали, привредници. Наводимо само неке: Александар Белић, председник Српске академије наука, Синиша Станковић, Милош Ђурић, Јован Ердџановић, Виктор Новак, Михаило Илић, Никола Вулић, Иван Ђаја, Миодраг Ибровац, Видо Латковић, Ристо Стијовић, Букић Пијаде, Владислав Рибникар, Првислав Грисогоно, Александар Дероко, Драгаш Денковић, Никола Ђоновић, Тома Живановић, Петар Колендић, Александар Леко, Ђура Поповић, Михаило Чубински, Васо Чубриловић, Ксенофон Шаховић, Душан Кусовац, Јаков Бајлони, Борислав Т. Благојевић, Вељко Петровић и други. Задржавање у логору је било различито. Неки су после краћег времена пуштени, а већина је остала дуже време. Један број је изведен и стрељан са групама осталих затвореника: Др Ђорђе Тасић, Др Михаило Илић, Др Милорад Ђорђевић, Воја Ђорђевић, Гојко Терић и Др Букић Пијаде.¹⁸

У вршењу масовних ратних злочина у окупираном Београду учествовали су и домаћи фолксдојчери, који су се одмах по настанку окупације нагло досељавали у Београд, тако да их је било 25.000. Сви ови фолксдојчери су били у саставу окупаторске власти, било као тумачи или у служби Гестапоа, а касније у саставу СС дивизије «Принц Еуген». Већина ових фолксдојчера су били ратни злочинци, и најистакнутији од њих је био Петер Кригер из Црвенке, заменик команданта концентрационог логора на Бањици.¹⁹

Веома важан фактор у окупираном Београду представљала је специјална полиција, која је имала преко 1.500 агената. Специјална полиција је поседовала предратне спискове и картотеку са подацима комуниста, Јевреја, Рома, масона, симпатизера савезника, родољуба, патриота, левича-

18 Јован Марјановић: *Београд на основу сакупљеног и обрађеног материјала*, Београд, 1964, стр. 181;

19 Венцеслав Глишић: „Злочини нациста у Београду 1941-1944“, *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1971, стр.184-185.

ра, интелектуалаца, и свих могућих сумњивих лица који су симпатизери комуниста и савезника. Специјална полиција је имала свакодневну сарадњу са окупаторском Службом безбедности званични назив Ајнзац групе (*Einsatzgruppen*) и Гестапоом. Сарадња се огледала у достављању спискова са именима и адресама Јевреја Гестапоу који је вршио хапшења и одводио их у логор код Аутокоманде и на Сајмиште, а затим на стрељања у Јајинцима. Јер, Гестапо није има потпуни списак Јевреја, поготово једног броја Јевреја који су имали српска презимена као и Јевреја из мешовитих бракова. Поред тога Специјална полиција је вршила масовна хапшења комуниста, Јевреја, Рома, масона, левичара, интелектуалаца, студената и свих који су по њиховој оцени били прозападно или просовјетски оријентисани или противници немачке окупације. У том циљу су поставили бројне плаћене доушнике по читавом Београду који су им достављали бројне информације. Специјална полиција је поред осталог имала учешће и у управљању Бањичким логором, вршила одабир жртва за одмазде и последњих месеци вршила стрељања.²⁰

Први на удару немачких окупатора су били Јевреји и Рома. Немачки окупатор је 31. маја 1941. године доноси Наредбу немачког војног заповедника која се односи на Јевреје и Рома. У последњем члану наведене наредбе су прописане казнене мере, где се наводи: « Ко се успротиви одредбама ове Наредбе биће кажњен затвором и новчаном казном, или једном од ове две казне. У тешким случајевима казниће се робијом или смрћу.»²¹ То је типичан расистички закон који предвиђа припрему тзв. «коначног решење Јеврејског питања.» Прикупљају се подаци и врши регистрација Јевреја и Рома где ће врло брзо бити ухапшени и одведени у концентрациони логор код «Топовских шупа» на Аутокоманди у Београду и на Сајмиште у Земуну. Окупатор са својим

20 Бранислав Божовић: „Специјална полиција у окупираном Београду - општи приказ“, *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1971, стр. 129-138; Бранислав Божовић: *Специјална полиција у Београду 1941-1945*, Београд, 2003, стр. 36-47.

21 Лазар Ивановић: „Јеврејско питање у Београду за време окупације 1941-1944“. године, *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1971, стр. 189-197; Бранислав Божовић: *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944*, Београд, 2012, стр. 294-299.

помагачима одмах врши масовну пљачку и крађу јеврејске непокретне и покретне имовине. Немачки окупатор заузима јеврејске радње, предузећа, пословне просторе, магацине и станове у које се усељавају Немци и њихови помагачи.²²

Постоје бројне наредбе нацистичке немачке врховне команде као и других команди у окупираној Југославији немачкој војсци да врше репресалије и ратне злочине над цивилним становништвом, ратним заробљеницима, рањеницима и болесницима. Главномандујући немачки генерал у окупираној Србији Франц Беме издао је следеће наређење: «Буде ли губитака међу немачким војницима или фолксдојчерима, територијални команданти закључно са командантима пука, наредиће одмах стрељање противника тако да се стреља: за сваког убијеног немачког војника или фолксдојчера (мушкарца, жену или дете) 100 заробљених талаца, за сваког рањеног немачког војника или фолксдојчера 50 заробљеника или талаца.»²³

На основу наведених наредби немачке војске немачки окупатор је само у Србији до почетка децембра 1941. године убио преко 20.000 људи, највише цивилног становништва, а затим заробљене, рањене и болесне партизане које су заробили.²⁴

Акције које су вођене у окупираном Београду против нацистичких окупатора као и њихових помагача почеле су у лето 1941. године и трајале у континуитету све до ослобођења Београда 20. октобра 1944. године. Организатор ових акција била је Комунистичка партија Југославије која је била у илегалу у окупираном Београду. Врсте, облици, начини и методи акција и оружаног отпора и борби били су веома

22 Kristofer Brauning (Christopher R. Browning): Коначно решење у Србији - ЈУ-ДЕНЛАГЕР на Сајмишту - Студија случаја, *Јеврејски историјски музеј Зборник* 6, Београд, 1992, стр. 407-423; Др Венцеслав Глишић: *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941-1944*, Београд, 1970, стр. 81-93; Јаша Алмули: *Страдање и спасавање српских Јевреја*, Београд, 2010, стр. 25-33.

23 Венцеслав Глишић: *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941-1944*, Београд, 1970, стр. 62-63; Миливој Деспот: „Три документа из Титовог војног дјела који се тичу ратног права“, *Билтен Правне службе ЈНА*, број 3, Београд, 1977, стр. 17-18.

24 Венцеслав Глишић: *Терор и злочини нацистичке немачке у Србији 1941-1944*, Београд, 1970, стр. 73-80.

разноврсни. Јер, у Београду се није могао применити партизански или герилски рат који се водио ван градова и села у планинама, пошто је био у питању град. Затим, у Београду је била сконцентрисана огромна немачка војна, полицијска и безбедносна сила против које се није могла предузимати отворена оружана борба, нити су илегалци имали толико оружја да би се супроставили немачкој војсци. Већина илегалца су били омладинци, студенти и ђаци који нису служили војску и били су необучени за оружану борбу и руковање оружјем, али су имали храброст и неустрашивост у борби против окупатора и домаћих квислинга. Овоме треба додати и доста бројне и јаке квислиншке јединице Недићеве државне страже и специјалне полиције.²⁵

Навешћемо само неке облике отпора и акција које су вршене према окупаторској војној сили у окупираном Београду као и према квинслишким војним и полицијским снагама. Акције су најчешће изводили организовано мање групе омладинаца припадника Савеза Комунистичке омладине Југославије. Генерална директива Комунистичке партије Југославије је била да се на све могуће начине нанесе што већа штета окупатору и њиховим помагачима, почев од материјалне штете па све до оружаних акција, разних врста диверзија и саботажа. Прве акције су биле стихијског карактера и почеле су одмах после капитулације и то разношењем разног војног и цивилног материјала, нарочито хране и одеће из војних магацина и складишта, а који је по постојећем ратном праву требао да припадне окупатору као ратни плен. На овај начин нанета је штета немачком окупатору који није запленио највећи део постојеће војне опреме.

Пошто је окупациона власт као и квислиншка власт вршила велику непријатељску пропаганду нарочито путем дневне и недељне штампе, плаката и разних писаних и штампаних објава, разним књигама и брошурама, акције су биле усмерене на паљење штампе, часописа и брошура на киосцима где се продавала, цепање и шарање плаката и објава. Наведене акције се огледају и у масовним писањем разних

25 Сретеније Зоркић: „Терор у Београду за време непријатељске окупације“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд, 1959, стр. 459-460.

парола које су биле уперене против немачког окупатора као и колаборациониста. Већ у првој половини јула 1941. године извршене су прве саботаже: сечење немачких телефонских каблова. Затим, биле су значајне акције у паљењу немачких војних и других возила, паљење гаража, складишта бензина и нафте. Колико су ове акције биле бројне па и спектакуларне јер се радило о паљењима и експлозијама, је чињеница да је само за десет дана јула 1941. године у Београду било запаљено 200 аутомобила и камиона. Поред наведеног, саботаже и диверзије су била извршене на железници, разним фабрикама, предузећима и другим привредним објектима који су били важни и који су радили за окупатора.²⁶

Комунистичка партија која је била у дубокој илегалности је већ почетком августа 1941. године поседовала своју илегалну штампарију, која је штампала први број Билтена Главног штаба Народноослободилачких партизанских одреда Југославије, као и разне летке, плакате, брошуре и друге штампане материјале. У окупираном Београду је постојало неколико илегалних штампарија које нису никада биле откривене од стране окупатора и специјалне полиције.²⁷

У окупираном Београду постојала су већ од почетка окупације дипломатско-конзуларна представништва страних држава, конзулат САД, као и конзулат Швајцарске који су постојали и пре окупације. Постојале су дипломатске мисије држава Тројног пакта Италије, Мађарске, Бугарске и Румуније. Затим, постојали су конзулати марионетских влада: Конзулат Независне Државе Хрватске, Конзулат Данске, Конзулат Норвешке и Конзулат Вишијевске Француске.²⁸

26 Јован Марјановић: *Београд на основу сакупљеног и обрађеног материјала*, Београд, 1964, стр. 110-121; Милица Рајчевић: „Облици акција и методе отпора против окупатора и квислинга у Београду 1941-1944“, *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1971, стр. 69-73.

27 Владимир Дедијер: *Партизанске штампарије*, Београд, 1945, стр. 20-41; Јован Марјановић: *Београд на основу сакупљеног и обрађеног материјала*, Београд, 1964, стр. 265-270; Брана Перовић: „У штампарији Покрајинског комитета“, *Град борбе и слободе 1941-1944*, Београд, 1964, стр. 185-194; Радомир Герић: „Рад у илегалној штампарији 1941. у Београду“, *Годишњак града Београда*, књ. VIII, Београд, 1961 стр. 161-167.

28 Мухарем Кресо: *Њемачка окупациона управа у Београду 1941-1944. (са освртом на централне окупационе команде и установе за Србију, Југославију и*

Са међународноправног аспекта наведене дипломатско-конзуларне мисије у Београду држава које су окупирале Југославију, као и марионетских међународноправно непризнатих држава нису имале никакав међународноправни легитимитет.

Период немачке окупације Београда од 12. априла 1941. године па све до 20. октобра 1944. године представља несумњиво најтежи и најтрагичнији период у хиљадугодишњој историји града Београда. Број убијених и рањених током окупације Београда се никада неће тачно утврдити, али процене су заиста стравичне: убијених преко 120.000 хапшених, мучених, малтретираних још тридесетак хиљада. Не зна се број лица која су у великом броју умирала услед глади, заразних болести, немања лекова и одсуства неопходне медицинске помоћи.

Пре рата у Београду је било око 12.000. Јевреја, а преживело је свега 1.115. београдских Јевреја, бекством из Београда, или одласком у партизане. У логору Сајмиште је прошло преко 10.000 Јевреја. Убијено је у камиону-душегупки у пролеће 1942. године преко 7.500 Јевреја углавном жена и деце.²⁹

У концентрационом логору Сајмиште су били затворени цивили Јевреји из Београда, који су на превару стављани у специјални камион, душегупку специјално за то направљен и допремљен из Немачке и гасом угушени. Затим су превезени на стрелиште у село Јајинце код Београда, где су бацани у заједничке масовне гробнице.³⁰ После само једне године немачке окупације Србија је била према наводима немачког званичника пуковника Емануела Шефера: « Београд је једини велики европски град који се ослободио Јевреја» а његова полицијска служба Sipo-SD Dienststelle била

Балкан), Београд, 1979, стр. 78; Александар Војиновић: *НДХ у Београду*, Загреб, 1995, стр. 30-31.

29 Кристофер Браунинг (*Christopher R. Browning*): „Коначно решење у Србији - ЈУДЕНЛАГЕР на Сајмишту - Студија случаја“, *Јеврејски историјски музеј Зборник 6*, Београд, 1992, стр. 423; Милан Спасојевић: „Кућа смрти на Сајмишту“, *Град борбе и слободе Београд 1941-1944*, Београд, 1964, стр. 205-218.

30 Бранислав Божовић: *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944*, Београд, 2012, стр. 88-90; Беата Ниман: *Мој добри отац, Живот са његовом прошлошћу, Биографија мог оца злочинца*, Београд, 2012.

друга изван Немачке која је своју територију прогласила за «јуденфрај (judenfrei)» у склопу «коначног решења јеврејског питања». ³¹

Логор Бањица је био највећи концентрациони логор у Србији. У литератури се наводи да је кроз тај логор прошло од 30 до 80 хиљада људи из свих крајева Србије. Поред заробљених, рањених и болесних партизана, њихових симпатизера у логор на Бањици немачки окупатор уз сарадњу квислиншке специјалне полиције је хапсио и цивилно становништво и држао као таоце и служио као резерву за стално слање на губилиште у Јајинцима у околини Београда где је убијено преко 100.000 људи. Немачки подаци указују да је убијено 127.000 људи. Квислиншка специјална полиција је достављала Гестапоу спискове комуниста, Јевреја, Рома, левичара, патриота, угледних интелектуалаца, православних свештеника, про западних грађанских политичара, студентата, ђака и свих лица за које су они процењивали да су сумњиви, који су хапшени и послати у логор на Бањици. Неутврђен број ухапшених лица често је после хапшења директно спроведен у Јајинце где су их стрељали и бацали у масовне гробнице. Стрељања у логору на Бањици вршена су све до 8. септембра 1944. године, а логор је распуштен 3. октобра 1944. године. ³²

Капацитет логора на Бањици је био 5.000 логораша, али тај број је често био већи. Стрељање логораша су била свакодневна. Командант логора је био гестаповац Фридрих, а његов помоћник је био Петар Кригер фолксдојчер из Цр-

31 Кристофер Браунинг (*Christopher R. Browning*): „Коначно решење у Србији - ЈУДЕНЛАГЕР на Сајмишту - Случај студија“, *Јеврејски историјски музеј Зборник 6*, Београд, 1992, стр. 426; Лазар Ивановић: „Јеврејско питање у Београду за време окупације 1941-1944. године“, *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1971, стр. 196-198; Бранислав Божовић: *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944*, Београд, 2012, стр. 83-87; Владимир Жујић: *Ратни злочини окупатора и њихових помагача у Југославији 1941-1945. године*, Пријепоље, 1988, стр. 56-58.

32 Сима Беговић: *Логор Бањица 1941-1944*, Београд, 1989; Сима Беговић: *Логор Бањица 1941-1944*, Београд, 1989; Новка Вуксановић: „Логор на Бањици“, *Годишњак града Београда, књ. IV*, Београд, 1957, стр. 563-570; Драгица Лазаревић, Милица Рајчевић, Убавка Вујошевић, Радунка Милановић: „Хронологија напредног радничког и народноослободилачког покрета Београда“, *Годишњак града Београда, књ. VI*, Београд, 1959, стр. 855-870.

венке, свакако највећи целат у логору. Шеф логора био је злогласни Светозар Вујковић. Већ новембра 1943. године немачки окупатор настоји да прикрије масовна стрељања у Јајинцима, па су почели са ископавањем и спаљивањем лешева. Спаљивање је трајало све до 2. априла 1944. године. Спаљено је око 68.000 лешева.³³

Немачки окупатори и њихови домаћи помагачи квинслиншка Специјална полиција током читаве окупације су створили стални оправдани страх код обичног, потпуно невиног становништва о хапшењима и слању у логор на Бањици, где их је чекала пре или касније у највећем броју случајева смрт.³⁴

Концентрациони логор на Сајмишту као и концентрациони логор на Бањици су били у потпуности противни са аспекта постојећег међународног ратног права. Јер, сви логораши који су хапшени и спроведени у наведене концентрационе логоре нису могли ни по каквом међународноправном основу да буду ухапшени, спроведени и те логоре и на крају стрељани на стратишту у Јајинцима. Наиме, радило се о цивилном становништву, деци, женама, старцима, који никако нису могли да имају било какав војни третман да би се приказали као ратни заробљеници. Што се тиче Јевреја, у питању је било познато физичко истребљење које је нацистичка Немачка спроводила и читавој окупираној Европи и то је био геноцид.

Окупацију Србије укључујући и Београд нацистичка немачка окупациона власт је спроводила противно важећем међународном ратном праву као и Хашким и Женевским међународним конвенцијама које је и она потписала.

Важно је нагласити да је за улазак совјетских војних јединица у Југославију потписан 28. септембра 1944. године Споразум између Националног комитета ослобођења Југославије и Врховног штаба Народноослободилачке војске и

33 Владимир Жугић: *Ратни злочини окупатора и њихових помагача у Југославији 1941-1945. године*, Пријепоље, 1988, стр. 50-56.

34 Андрија Раденић: „Методи немачке и квислиншке страховладе у Београду 1941. године“, *Годишњак града Београда, књ. VIII*, Београд, 1961, стр. 327-367; Сретеније Зоркић: „Терор у Београду за време непријатељске окупације,“ *Годишњак града Београда, књ. VI*, Београд 1959 стр. 459.

партизанских одреда Југославије и представника Совјетске војске у граду Крајова у Румунији о заједничким борбеним операцијама против немачких и мађарских трупа. Наведеним Споразумом је прецизирана заједничка борба против немачког и мађарског окупатора, као и привремени улазак совјетских војних јединица на југословенску територију, правац кретања Совјетске војске после ослобођења Београда преко Војводине правац Мађарска. Совјетске војне јединице ће после извршених оперативних задатака бити повучене из Југославије. Такође је прецизирано да се на територији на којој се налазе јединице Црвене армије деловати администрација Националног комитета ослобођења Југославије.³⁵

Са међународноправног аспекта ово је важна чињеница, јер је тадашња народноослободилачка војска Југославије имала статус савезника и имала је организовани отпор нацистичкој Немачкој као и велику ослобођену територију која је била под њеним суверенитетом, тако да је и једна савезничка држава тражила одобрење за улазак на ту територију и сагласност за борбу против заједничког непријатеља нацистичке Немачке.

За разлику од тада непријатељских држава Румуније, Бугарске, Мађарске, Литваније, Естоније и Летоније Совјетска држава није тражила никаква одобрења или сагласност за улазак у те државе јер су биле у питању непријатељске државе, које су имале неколико стотина хиљада својих војника на Источном фронту и код Стаљинграда и где су вршили масовне и стравичне ратне злочина над цивилним становништвом, ратним заробљеницима, рањеницима и болесницима. За Пољску и Чехословачку које су биле окупиране од стране нацистичке Немачке Совјетски Савез није тражио никакво одобрење и сагласност за улазак на њихову територију из разлога што у тим државама није постојао организовани војни отпор и борба већих размера нити је постојала слободна територија.

35 Балкански уговорни односи 1876-1996. Двострани и вишестрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама, II. том (1919-1945), Приредио Момир Стојковић, Београд, 1998, стр. 630-631.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Нацистичка окупација Београда од 6. априла 1941. до 20. октобра 1944. године представља најтежи период у хиљадугодишњој историји Београда, како по броју жртава тако и по уништавању и разарању града и инфраструктуре и привреде, од којих се и до данас у потпуности Београд није опоравио. Нажалост ни ратну штету Југославија ни Београд нису успели да надокнаде од нацистичке Немачке.

Већ у септембру 1944. године када је постало извесно да ће се Београд ослободити од немачке окупације и квислиншке окупаторске власти почела је евакуација и бекство највећих немачких ратних злочинаца као и домаћих ратних злочинаца, пре свега припадника Специјалне полиције, особља, иследника и стражара логора на Бањици. Ослобођењем Београда од немачке окупације 20. октобра 1944. године дошло је до прикупљања доказа од стране надлежних војних и цивилних органа, о извршеним масовним ратним злочинима над цивилним становништвом, ратним заробљеницима, рањеницима и болесницима од стране немачке окупационе војске и полиције као и од квинслишких органа почев од Специјалне полиције, Српска државне страже, припадника Љотићевог «Збора» и четника.³⁶ Велики број наведених ратних злочинаца успео је да побегне са немачком војском у Аустрију и Немачку где су се предали англо-америчким савезницима, рачунајући да ће на овај начин да избегну кривичну одговорност за масовне ратне злочине. Међутим, англо-амерички Савезници су извршили екстрадицију већег броја немачких и квинслишких ратних злочинаца Југославији, где им је суђено за извршене масовне ратне злочине. Један део немачких ратних злочинаца био је заробљен од стране Народноослободилачке војске Југославије.

Хиљаду немачких ратних заробљеника било је оптужено за извршење ратних злочина у окупираној Југославији. Правоснажно је осуђено 922 лица, над 40 је извршена смртна казна, док је за 52 лица смртна казна замењена временским

36 Алберт Вајс: „Рад комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 4, Београд, 1961, стр. 387-400.

затворским казнама.³⁷ Навешћемо само неке немачке ратне злочинце који су везане за ратне злочине извршене за време окупације у Београду. Свакако да је један од највећих ратних злочинаца био немачки генерал-пуковник Александар Лер, који је као командант IV. Ваздушне флоте организовао и наредио бомбардовање Београда 6. априла 1941. године као и за читав низ других ратних злочина где је био наредбодавац. За наведене ратне злочине осуђен је на смрт стрељањем. Адалберт Лончар, генерал мајор немачке војске као фелдкомандант у Београду од фебруара 1942 до октобра 1943. године у више наврата предлагао немачком заповеднику окупиране Србије да се изврше стрељања таоца за погибије и рањавање немачких војника у борби са партизанима. За наведене ратне злочине осуђен је на смрт вешањем. Турнер Харалд, бивши шеф војне управе за Србију у рангу генераллајтнанта и Кисел Георг, заменик шефа војне управе за Србију, што су извршили низ ратних злочина, поред осталог у споразуму са Драгим Јовановићем изградили концентрациони логор на Бањици и са Гестапоом основали концентрациони логор на Сајмишту, осуђени на смрт стрељањем. Фукс Вилхелм, бивши пуковник СС и полиције, за време окупације Србије од априла до децембра 1941. године био је шеф Ајнзанц групе за Србију, поред низа ратних злочина што је 17. августа 1941. године наредио јавно вешање 5 талаца на Теразијама у Београду да би застрашио становништво, осуђен на казну смрти вешањем. Мајснер Аугуст, виши вођа полиције и највиши представник рајхсфирера СС-а Химлера у Србији од фебруара 1942. до пролећа 1944. године као наредбодавац извршио више ратних злочина у логору на Бањици, логору Сајмиште, наређивао одмазде за погинуле припаднике немачке полиције и војске, осуђен на казну смрти вешањем.³⁸

37 Мр Милош Гојковић: *Историја југословенског правосуђа*, Београд, 1999, стр. 148.

38 Детаљније о ратним злочинима немачких окупатора у Београду и Југославији видети: Др Ђорђе Н. Лопичић: *Немачки ратни злочини 1941-1945. пресуде југословенски војних судова*, Београд, 2009; *Ратни злочини немачких окупатора у Југославији 1941-1945. године - Пресуде југословенских војних судова*, приредила Др Јелена Ђ. Лопичић, Београд, 2010.

Литература

- Аврамов Смиља: *Међународно јавно право, Критичка научна мисао о међународном јавном праву и међународним односима*, Београд, 2011.
- Алмули Јаша: *Страдање и спасавање српских Јевреја*, Београд, 2010.
- Балкански уговорни односи 1876-1996. Двострани и вишестрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама, II. том (1919-1945)*, приредио Момир Стојковић, Београд, 1998.
- Беговић Сима: *Логор Бањица 1941-1944*, Београд, 1989.
- Божовић Бранислав: *„Специјална полиција у окупираном Београду - општи приказ“*, Београд у рату и револуцији 1941-1945, Београд, 1971.
- Божовић Бранислав: *Специјална полиција у Београду 1941-1945*, Београд, 2003.
- Божовић Бранислав: *Страдање Јевреја у окупираном Београду 1941-1944*, Београд, 2012.
- Brauning Kristofer (Browning Christopher): *„Коначно решење у Србији - ЈУДЕНЛАГЕР на Сајмишту - Студија случаја“*, *Јеврејски историјски музеј, Зборник 6*, Београд, 1992.
- Вајс Алберт: *„Рад комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача“*, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 4, Београд, 1961.
- Војиновић Александар: *НДХ у Београду*, Загреб, 1995.
- Вуксановић Новка: *„Логор на Бањици“*, *Годишњак града Београда*, књ. IV, Београд, 1957.
- Герић Радомир: *„Рад у илегалној стампарији 1941. у Београду“*, *Годишњак града Београда*, књ. VIII, Београд, 1961.
- Глишић Венцеслав: *„Злочини нациста у Београду 1941-1944“*, *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1971.

- Глишић Венцеслав: *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941-1944*, Београд, 1970.
- Гојковић Милош: *Историја југословенског правосуђа*, Београд, 1999.
- Дедијер Владимир: *Партизанске штампарије*, Београд, 1945.
- Деспот Миливој: „Три документа из Титовог војног дјела који се тичу ратног права“, *Билтен Правне службе ЈНА*, бр. 3, Београд, 1977.
- Драгојловић Анђелија: “Обим разарања града, људске и материјалне жртве априлског бомбардовања 1941“, *Бомбардовање Београда у Другом светском рату*, Београд, 1975.
- Жугић Владимир: *Ратни злочини окупатора и њихових помагача у Југославији 1941-1945. године*, Пријепоље, 1988.
- Зоркић Сретеније: Терор у Београду за време непријатељске окупације, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд, 1959.
- Ивановић Лазар: „Јеврејско питање у Београду за време окупације 1941-1944. године“, *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1971
- Историја Београда*, одговорни уредници Никола Тасић, Миодраг Драганић, главни уредник Здравко Антонић, Београд, 1995.
- Kalshoven Fritz: *Beligerent Represals*, Leyden, 1971.
- Ковачевић Бранислав: *Савезничко бомбардовање Црне Горе 1943-1944: грађа*, Подгорица, 2003.
- Кресо Мухарем: *Њемачка окупациона управа у Београду 1941-1944. (са освртом на централне окупационе команде и установе за Србију, Југославију и Балкан)*, Београд, 1979.
- Кривокапић Борис: *Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа*, Београд, 2010.
- Лазаревић Драгица, Рајчевић Милица, Вујошевић Убавка, Милановић Радунка: „Хронологија напредног радничког и народноослободилачког

- покрета Београда“, *Годишњак града Београда*, књ. VI, Београд, 1959.
- Лопичић Ђ Јелена: *Ратни злочин против цивилног становништва из члана 142. КЗ СРЈ*, Београд, 1999.
- Лопичић-Јанчић Ђ Јелена.: *Ратни злочини против ратних заробљеника: судска пракса*, Београд, 2005.
- Марјановић Јован: „Англо-америчко бомбардовање“, *Бомбардовање Београда у Другом светском рату*, Београд, 1975.
- Марјановић Јован: *Београд на основу сакупљеног и обрађеног материјала*, Београд, 1964.
- Миловановић Никола: *Војни пуч и 27. март 1941*, Београд, 1981.
- Мишљеновић М. Никола: *Дефиниција агресије - магистарска теза*, Београд, 1999.
- Мирчетић Ж. Драгољуб: *Ваздушна бомбардовања Ниша у Другом светском рату 1941-1944*, Ниш, 1996.
- Ниман Беата: *Мој добри отац, Живот са његовом прошлостију, Биографија мог оца злочинца*, Београд, 2012.
- NATO Crimes in Yugoslavia Documentary Evidence 25. March-24. April 1999*, Belgrade, May 1999.
- Павловић Момчило, Ракић Верољуб: *Савезничко бомбардовање Лесковца 6. септембра 1944, Студија и документи*, Лесковац, 1995.
- Перовић Брана: „У штампарији Покрајинског комитета“, *Град борбе и слободе 1941-1944*, Београд, 1964.
- Петрановић Бранко, Жутић Никола: „27. март 1941“, *Тематска збирка докумената*, Београд, 1990.
- Рајчевић Милица: „Облици акција и методе отпора против окупатора и квислинга у Београду 1941-1944“, *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд, 1971.
- Ракић Хранислав, Стојковић Живан: *Бомбардовање Лесковца*, Лесковац, 1994.
- Раденић Андрија: „Методи немачке и квислиншке страховладе у Београду 1941. године“, *Годишњак града Београда*, књ. VIII, Београд, 1961.

- Самарџић Милосав: *Крвави Васкрс 1944: Савезничка бомбардовања српских градова*, Београд, 2011.
- Спасојевић Милан: „Кућа смрти на Сајмишту“, *Град борбе и слободе Београд 1941-1944*, Београд, 1964.
- Станковић Ђорђе: „«Ревизионисти» и савезничко бомбардовање Београда 1944. године“, *Војно-историјски гласник*, бр. 1-2, Београд, 2006.
- Сукијасовић Миодраг: *Појам агресије у међународном праву*, Београд, 1967.
- Хамовић Милош: *Избјеглиштво у Босни и Херцеговини 1941-1945*, Београд, 1999.

Jelena Dj. Lopacic Jancic

*INTERNATIONAL LEGAL STATUS OF CIVILIAN
POPULATION IN BELGRADE DURING THE GERMAN
OCCUPATION 1941-1944*

Resume

German occupation of Belgrade from 1941 until 1944 represents the most difficult period in its history of a thousand years. During the bombing of Belgrade 5,000 civilians were killed, more than 10,000 civilians were wounded, infrastructure was destroyed as well as 50% of the housing premises. During the occupation of Belgrade German occupiers committed terror and war crimes against the civilian population. One of the ways of committing the war crimes were killing the hostages, which meant for one killed German soldier, 100 civilians were killed, and for one wounded German soldiers 50 hostages were killed. Occupiers organized concentration camps in Sajmiste (Fairgrounds) and Banjica, as well as scaffold in Jajinci, where were killed more than 120,000. people. This was the result of the German occupation of Belgrade. The entire occupation of Belgrade from 1941 in 1944 was against the International Law, the Hague Conventions of 1907 and the Geneva Conventions of

1929 that Germany signed and that were at force at that time, but Germany violated them during the occupation.

Keywords: Belgrade, Occupation, War Crimes, Bombing, Concentration Camps, Special Police.

Овај рад је примљен 1. децембра 2015. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. јануара 2016. године.